

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

Stanisław DWORECKI

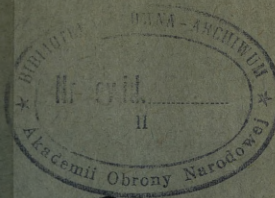
CHARAKTER I WŁAŚCIWOŚCI ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

/Skrypt wykładu/

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2405

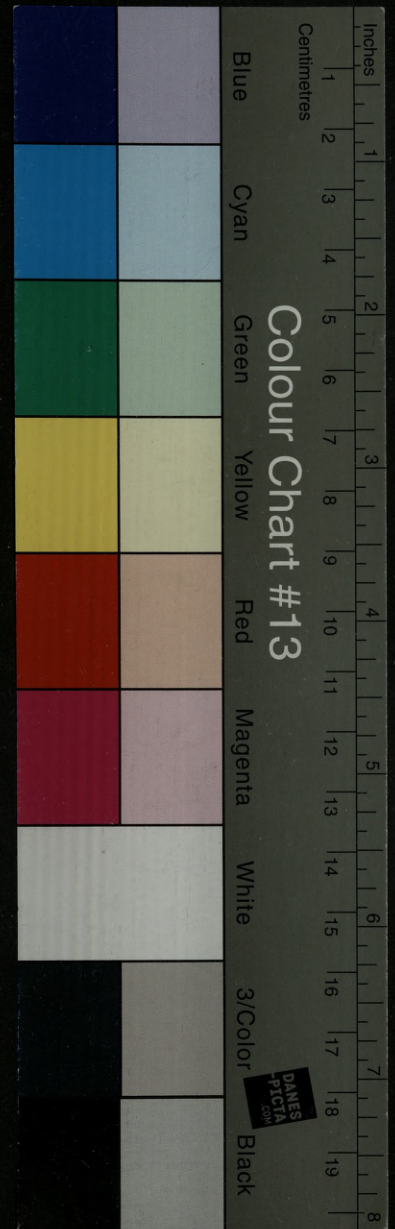
05-002405-004-0

62182

WARSZAWA

1994

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

Stanisław DWORECKI

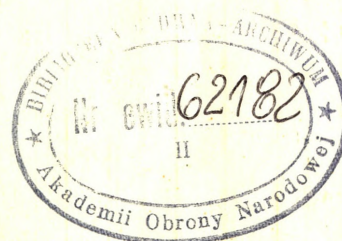
CHARAKTER I WŁAŚCIWOŚCI ZAGROZEŃ BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

(Skrypt wykładu)

3/2405

4

Spis treści

WSTĘP	3
1. POJĘCIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA	4
2. ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA	10
2.1. Pojęcie zagrożenia bezpieczeństwa państwa	10
2.2. Charakterystyka zagrożeń bezpieczeństwa państwa	11
2.3. Zagrożenia militarne	17
3. CHARAKTER I WŁAŚCIWOŚCI ZAGROZEŃ MILITARNYCH	20
PODSUMOWANIE	24
BIBLIOGRAFIA	26

"Naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto obywatele są obrońcami całości i swobód narodowych. (...) Wojsko winno narodowi strzeżenie granic i spokojności powszedniej ..."

Z Ustawy Prawa Uchwalonego
dn. 3.05.1791 r.

WSTĘP

Procesy zachodzące w Europie i świecie (szczególnie w ostatnich latach i mogące zajść w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej) doprowadzają do sytuacji, w której następują przeobrażenia ustrojowe, społeczno-polityczne, ekonomiczno-gospodarcze i militarne. Narasta zatem potrzeba modyfikacji poglądów na tak podstawowe kwestie jak bezpieczeństwo narodowe (państwa), jego zagrożenia oraz gwaranty tego bezpieczeństwa.

Dziś rozpatrywanie bezpieczeństwa narodowego i możliwości jego zagrożeń tylko w kategoriach wojskowych (militarnych) nie wyczerpuje istoty problemu. Ma ono charakter interdyscyplinar-ny i wieloaspektowy. Można je odnosić do wszystkich dziedzin działania (funkcjonowania) państwa. Stanowisko takie prezentuje wielu uczonych i politologów.

Joseph S. Nye w artykule pt.: "Transformacja potęgi w świecie" ("Ameryka", 1991 r.) pisze: "Od starożytności - od Aten i Sparty - mężowie stanu pojmują potęgę, jako siłę gospodarczą i militarną. Obecnie jednak wielu problemów międzynarodowych (...) nie można rozwiązać klasycznymi środkami (...). W miarę komplikowania się polityki światowej, wszystkie czołowe kraje świata mają coraz mniejsze możliwości osiągania swych celów. Wszystkie, nie wyłączając USA, muszą się nauczyć osiągania celów za pomocą nowych źródeł siły i operowania współzależnością, wykorzystywania struktury systemu międzynarodowego, atrakcyjności wspólnych wartości kulturowych (...) Zapewne najważniejszym źródłem siły we współczesnych

stosunkach międzynarodowych jest umiejętność przekonywania innych krajów, aby uznawały nasze interesy za własne".

Wynika z tego, że i obecnie o stanie bezpieczeństwa państwa nie stanowi tylko jego potencjał militarny, ale również sytuacja społeczno-polityczna, stan gospodarki itp.

1. POJĘCIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Pojęcie bezpieczeństwa stale się wzbogaca, z czym idzie oczywiście w parze różnorodność, a nawet dowolność, jego wykładni. Owa pojemność znaczeniowa i rozległość interpretacyjna wynika nie tylko z różnorodnych tradycji, wielkości, położenia i szczególnych interesów państw, nie tylko z tendencji rozwojowych społeczności międzynarodowej, które wręcz wymuszają coraz bardziej rozciągliwe ujmowanie owego pojęcia, lecz również z jego dotychczasowej, obiektywno-subiektywnej natury. Z jednej bowiem strony bezpieczeństwo jest stanem określonym przez zespół czynników wymiernych i okoliczności poddających się racjonalnemu osądowi. Z drugiej - oznacza mniej lub bardziej subiektywne poczucie narodów i sił nimi rządzących, że państwo jest bezpieczne lub nie, oczywiście z całą gamą odczuć pośrednich.

Rosnące współzależności między państwami, a także dalekosiężne możliwości oddziaływania państw silnych na sytuację militarną, ekonomiczną i polityczną regionów geograficznie nawet odległych, spowodowały wzajemną podejrzliwość. Jest ona podsycana nie tylko faktami, lecz - w większym zapewne stopniu - wyobrażeniami i przewidywaniami co do zachowań innych uczestników stosunków międzynarodowych, przede wszystkim sąsiadów (niekoniecznie bezpośrednich) oraz mocarstw mających zdalny wpływ na sytuację w "polu bezpieczeństwa" danego kraju¹.

W literaturze przedmiotu można spotkać wiele definicji

¹ STEFANOWICZ J.; *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*. ISP PAN, Warszawa 1993, s. 9.

bezpieczeństwa narodowego. Warto tu spośród nich kilka przytoczyć:

1. Bezpieczeństwo narodowe² jest pojęciem wyrażającym ocenę stopnia zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich, takich jak potrzebę: istnienia, stabilności, tożsamości, dobrobytu, zadowolenia itp.

2. Bezpieczeństwo narodowe³, to zdolność narodu do ochrony jego wartości wewnętrznych przed zagrożeniami zewnętrznymi.

3. Bezpieczeństwo narodowe⁴ (BN), to jeden z podstawowych wymiarów bytu i rozwoju społeczeństwa (państwa), określany stosunkiem wielkości potencjału obronnego (PO), jakim ono dysponuje, do skali zagrożeń (Z):

$$BN = \frac{PO}{Z}$$

4. Na pojęcie bezpieczeństwa narodowego⁵ składa się rzeczywisty brak jakiegokolwiek zagrożenia podstawowych wartości danego narodu (czynniki obiektywne) i poczucie (świadomość) braku takiego zagrożenia. Stan zagrożenia może być większy lub mniejszy niż jego subiektywne postrzeganie. Natomiast budowanie zaufania z definicji ma charakter subiektywny, ponieważ dotyczy intencji sfery odczuć i przekonań. Natura obu tych zjawisk (bezpieczeństwa i zaufania) implikuje, że środki zmierzające do ich zapewnienia powinny być rozpatrywane nie w abstrakcji, lecz w konkretnym czasie i miejscu.

Przez bezpieczeństwo państwa (BP) rozumie się taki jego rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności w chwili t_0 , który odzwierciedla brak lub występowanie jakich-

² Praca zbiorowa pod redakcją MADEJSKIEGO A.; *Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz właściwości przyszłych działań wojennych*. ADN, Warszawa 1992, s. 4.

³ *American National Security*. New York, 1965 r.

⁴ WRÓBLEWSKI R.; *Podstawowe pojęcia z dziedziny polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej*. ADN, 1993 r.

⁵ ROTFELD A. D.; *Wojskowe środki budowania zaufania a bezpieczeństwo Europy*. PISM, Warszawa 1990, s. 12.

kolwiek zagrożeń (w sensie zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństwa oraz traktowania państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych)⁶.

Bezpieczeństwo państwa nie jest więc kategorią statyczną, lecz dynamicznym procesem zmiennym w czasie, nie jest stanem, który można osiągnąć i utrzymywać raz na zawsze.

$$BP(t_0) = f[UW(t_{0-}, t_0), UZ(t_{0-}, t_0), TR(t_{0-}, t_{0+}), R],$$

gdzie: $UW(t_{0-}, t_0)$ - uwarunkowania wewnętrzne;

$UZ(t_{0-}, t_0)$ - uwarunkowania zewnętrzne;

$TR(t_{0-}, t_0)$ - zaobserwowane tendencje zmian sytuacji systemowych;

t_0 - chwila oceniania badanych zjawisk;

t_{0-} - chwila poprzedzająca t_0 ;

t_{0+} - chwila następująca po t_0 ;

R - zbiór relacji przyczynowo-skutkowych.

Bezpieczeństwo państwa może być zagrożone, jeśli występują systemowe sprzeczności co do:

- uznawanych wartości (celów, potrzeb, interesów, aspiracji, dążeń);
- determinant stabilności wewnętrznej i interpretacji suwerenności państwa;
- oceny zachowań i intencji podejmowanych działań;
- postrzegania i oceniania rzeczywistości,

traktowane jako zjawiska konfliktotwórcze proste lub złożone (kombinacja prostych), powstające na zidentyfikowanym podłożu.

Można byłoby przytoczyć wiele innych definicji bezpieczeństwa państwa, które jest na różne sposoby przedstawiane i interpretowane w literaturze przedmiotu. Każda jednak będzie zawierała pewne ułomności, ograniczające jej przydatność do

⁶ DWORECKI S.; *Prognozowany charakter konfliktów zbrojnych a nowoczesne środki walki*. Zeszyty WITU. PTUiR nr 51, 1994.

potrzeb analizy zagrożeń militarnych Polski.

W przedstawionych definicjach bezpieczeństwo narodowe jest ściśle związane ze stanem zaspokojenia potrzeb egzystencjalnych. Wszelkie, nawet najmniejsze ich ograniczanie traktowane jest jako potencjalne zagrożenie.

Należy zaznaczyć, iż składnik subiektywny odgrywał i odgrywa w stosunkach międzynarodowych pierwszorzędą rolę, ponieważ przeświadczenie o zagrożeniu jest impulsem do sądów i działania co najmniej równie silnym jak zagrożenie realne, które zresztą rzadko kiedy jest precyzyjnie mierzalne.

Bez względu na epokę i ustrój zachowaniem państw na arenie międzynarodowej rządzi dwa dążenia pierwotne, które odzwierciedlają fundamentalne interesy narodowe.

Pierwszym jest wola przetrwania, zachowanie odrębnego istnienia i tożsamości, co w kategoriach bezpieczeństwa oznacza obronę suwerenności i integralności terytorialnej.

Drugim jest dążenie do rozwoju własnej potęgi, niekoniecznie wojskowej i nie tylko w stosunku do innych państw. Kryterium naczelnym jest, a przynajmniej powinno być, chronienie i pomnażanie dobra własnego narodu oraz jego potęgi⁷.

⁷ Możliwość realizacji tych celów przez państwo uzależniona jest od wielu czynników. W pracy zbiorowej pt. *Stosunki międzynarodowe - problemy badań i teorii* (PWN, Warszawa 1983, s.101) autorzy wymieniają jako elementy potęgi państwa: zajmowane terytorium (wielkość, położenie, klimat, topografia); bogactwa naturalne (różnorodność, stopień samowystarczalności, dostępność i zakres wykorzystania); źródła energii (j.w.); możliwość produkcji żywności (dostępność surowców, racjonalność gospodarowania, efektywność i konkurencyjność wytwarzania); ludność (liczba, wykształcenie, stan zdrowotny, procent w wieku produkcyjnym); przemysł (różnorodność, wydajność, efektywność, nowoczesność); transport i komunikacja (równomierność pokrycia obszaru kraju, zasięg, przepustowość, dostępność); stan oświaty, nauki, techniki (rzeczywiste osiągnięcia, nowoczesność metod i form, dostępność, skuteczność w praktycznych zastosowaniach, nowoczesność rozwiązań konstrukcyjnych i technologicznych); siły zbrojne (liczebność, patriotyzm, wyszkolenie taktyczne i specjalistyczne, wyposażenie w sprzęt bojowy i pomocniczy, stopień nowoczesności i skuteczności

W świetle powyższego zakres treściowy bezpieczeństwa narodowego (państwa) znacznie się poszerzył. Wyłączna niegdyś płaszczyzna militarna jego rozumienia i kształtowania została wzbogacona (poszerzona) o sferę polityczną, ekonomiczną, a także psychologiczną i ideologiczną. We współczesnej cywilizacji nie chodzi już przecież wyłącznie o fizyczne zachowanie substancji narodowej, o utrzymanie tradycyjnie pojmowanej tożsamości - język, kultura, świadomość narodowa i wspólnota terytorialna - lecz również o jakość życia materialnego i duchowego narodu, o cele, jakie wyznacza sobie na przyszłość i jakie może osiągnąć właśnie dzięki uzyskaniu optymalnych warunków bezpieczeństwa.

Można zatem przyjąć, że przez bezpieczeństwo państwa rozumieć będzie się taki jego rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń (w sensie zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństwa oraz traktowania państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych).

Tak rozumiane bezpieczeństwo nie wyklucza możliwości wystąpienia zagrożeń, przy czym faktyczny stan bezpieczeństwa państwa może być większy lub mniejszy niż jego subiektywne postrzeganie przez społeczeństwo. Zagrożenie bezpieczeństwa państwa będzie tym większe, im większe (od realnie mogącego wystąpić) będzie poczucie zagrożenia stabilności wewnętrznej bądź utraty suwerenności, mogących skutkować wystąpieniem zagrożenia militarnego.

sprzętu, funkcjonalność systemu zasilania); system polityczny, społeczny i gospodarczy (stabilność, akceptowalność); dyplomacja (przygotowanie fachowe, międzynarodowe uznanie, rzeczywista efektywność i skuteczność prezentowania interesów państwa na renie międzynarodowej); charakter i morale społeczeństwa (skład narodowościowy, etniczny i wyznaniowy, poziom tolerancji, poczucie tożsamości i jedności narodowej, zaangażowanie i zdolność do poświęceń, poszanowanie prawa).

2. ZAGROZENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

2.1. Pojęcie zagrożenia bezpieczeństwa państwa

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego⁸, to możliwość powstania takiej sytuacji, w której społeczeństwo (państwo) nie ma warunków dla swego bytu i rozwoju, lub są one w istotnym stopniu ograniczane.

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa może powstać na tle uwarunkowań wewnętrznych i (lub) zewnętrznych oraz militarnych i (lub) pozamilitarnych. Każde z tych uwarunkowań może występować niezależnie (osobno) lub w dowolnej konfiguracji, przyczyniając się do powstania, wewnątrz państwa lub w jego najbliższym otoczeniu, sytuacji konfliktogennej.) Może tu wystąpić tak daleko idące przenikanie przyczyn i wzajemnych uwarunkowań zagrożenia bezpieczeństwa państwa, że jednoznaczne ich zakwalifikowanie (zidentyfikowanie) staje się wręcz niemożliwe. Dlatego rozpatrywanie zagrożeń powinno odbywać się w wielu płaszczyznach i w różnych aspektach, aby ustalić (wychwycić) wszystkie możliwe związki przyczynowo-skutkowe. Można to osiągnąć stosując metody badań systemowych⁹.

Za zagrożenie zewnętrzne bezpieczeństwa państwa można uznać (w myśl Aktu Końcowego) naruszenie w stosunku do niego przez inne państwo, którejkolwiek z następujących zasad:

1. Suwerenna równość, poszanowanie praw nieodłącznych od suwerenności;
2. Powstrzymanie się od groźby użycia siły lub samego jej użycia;
3. Nienaruszalność granic;
4. Integralność terytorialna państwa;
5. Pokojowe załatwianie sporów;

⁸ R. WRÓBLEWSKI, Dp. cit.

⁹ SIENKIEWICZ P.; *Systemowe badania nad bezpieczeństwem narodowym*. ZN ADN nr 1(2), 1991 r.

6. Nieingerencja w sprawy wewnętrzne;
7. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań;
8. Równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia;
9. Partnerska współpraca między państwami;
10. Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Za zagrożenie wewnętrzne bezpieczeństwa państwa uważa się zespół uwarunkowań, których źródłem są elementy jego struktury, a doprowadzające do destabilizacji sytuacji lub naruszenia podstawowych wartości, takich jak:

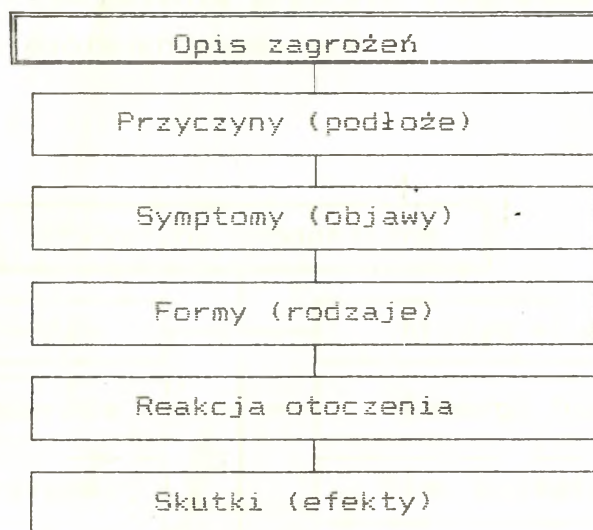
1. Wola przetrwania (państwa, narodu);
2. Terytorialna integralność;
3. Niezależność polityczna, suwerenność wyboru ustroju społeczno-politycznego oraz podejmowania decyzji z zakresu polityki wewnętrznej i zewnętrznej;
4. Jakość i warunki życia (zachowanie odpowiedniego standardu życiowego społeczeństwa i perspektyw wszechstronnego rozwoju).

Zagrożenia bezpieczeństwa państwa mają charakter ponadczasowy, tzn. zawsze występowały w przeszłości, występują obecnie i z całą pewnością będą występowały w przyszłości. Występują one z różną intensywnością oraz różnym nasileniem w czasie i przestrzeni, odpowiednio do skali pojawiających się sprzeczności interesów lub wartości uznawanych za nadrzędne.

2.2. Charakterystyka zagrożeń bezpieczeństwa państwa

Zagrożenia bezpieczeństwa Polski mogą powstać na tle napięć i sprzeczności interesów w obszarze stosunków społeczno-politycznych, finansowo-gospodarczych, narodowościowo-etnicznych, religijno-kulturowych, ekologicznych i wojskowych, stąd należy rozpatrywać je wielopłaszczyznowo. (Schemat 1).

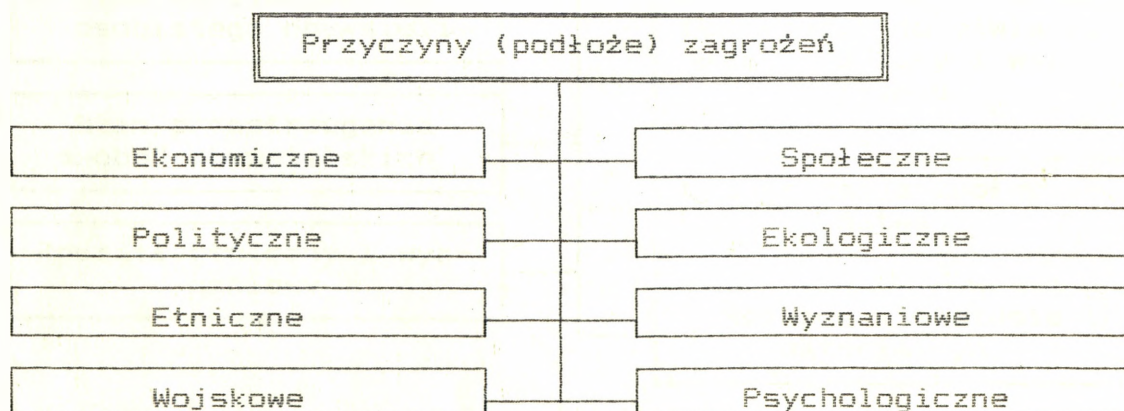
Schemat 1.

Zagrożenia mogą powstawać na różnym tle. Czynniki je wywołujące są zazwyczaj ściśle ze sobą powiązane relacjami przyczynowo-skutkowymi. Stąd jednoznaczna identyfikacja nie jest możliwa. Tym niemniej istnieje potrzeba przynajmniej częściowej ich klasyfikacji.

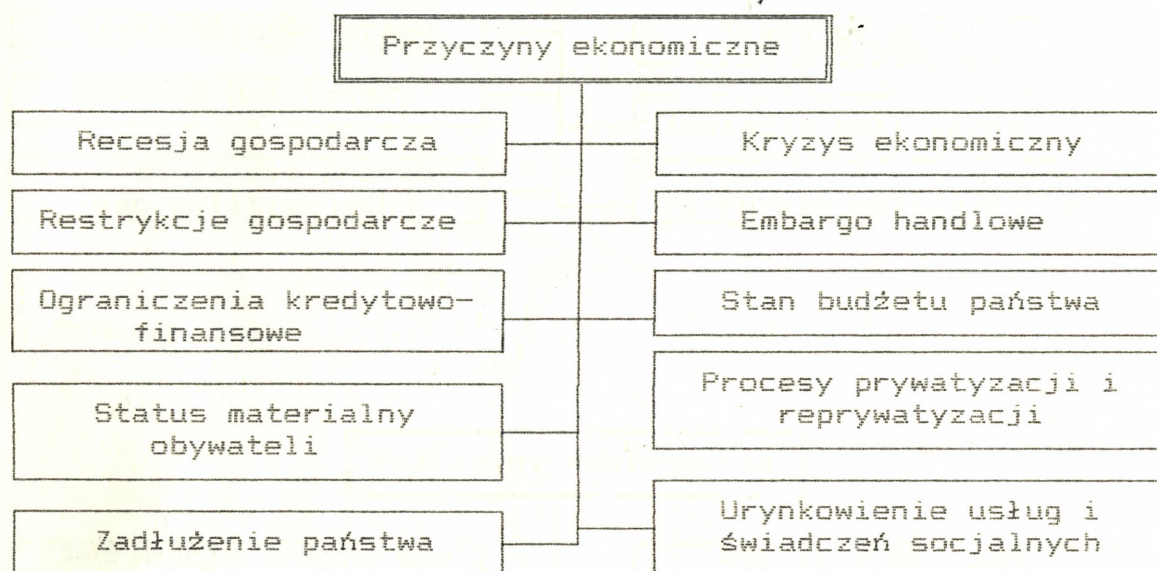
Wstępny podział przyczyn (obszarów) powstawania zagrożeń przedstawiono ^{następująco:} na ~~schemacie~~ Schemacie 2. Rozwój sytuacji w każdym z tych obszarów może tak się potoczyć, iż będzie ona na tyle konfliktotwórcza, że w skrajnym wypadku doprowadzi do powstania za-

Schemat 2.

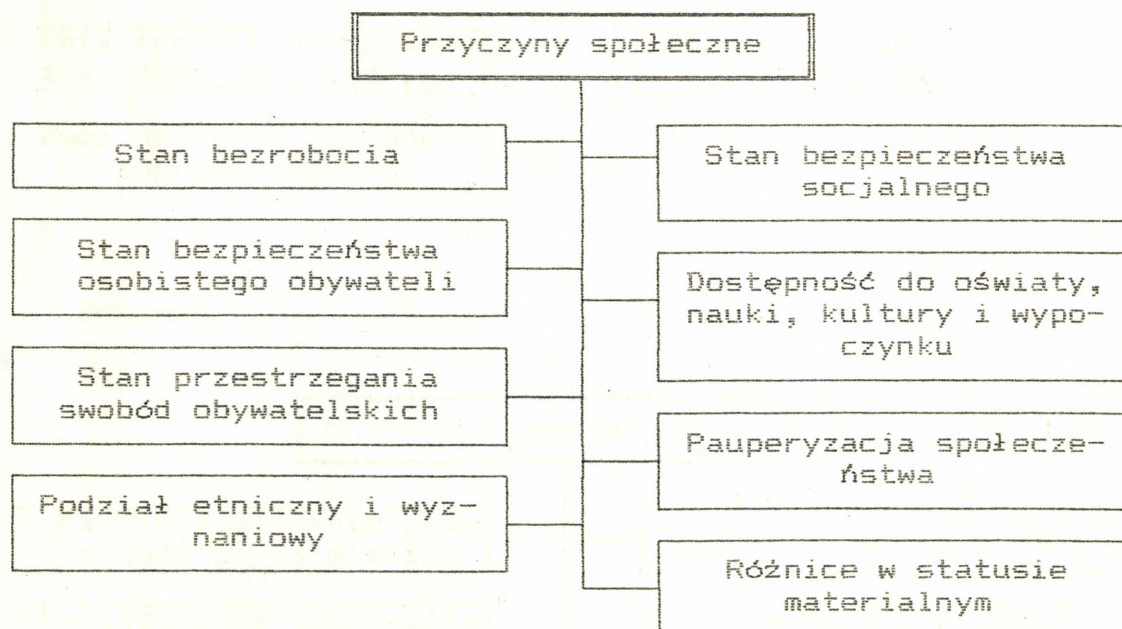

grożenia militarne. Na następnych schematach (2.1 - 2.6) podjęto próbę uszczegółowienia przyczyn (procesów) konfliktotwórczych, w poszczególnych obszarach.

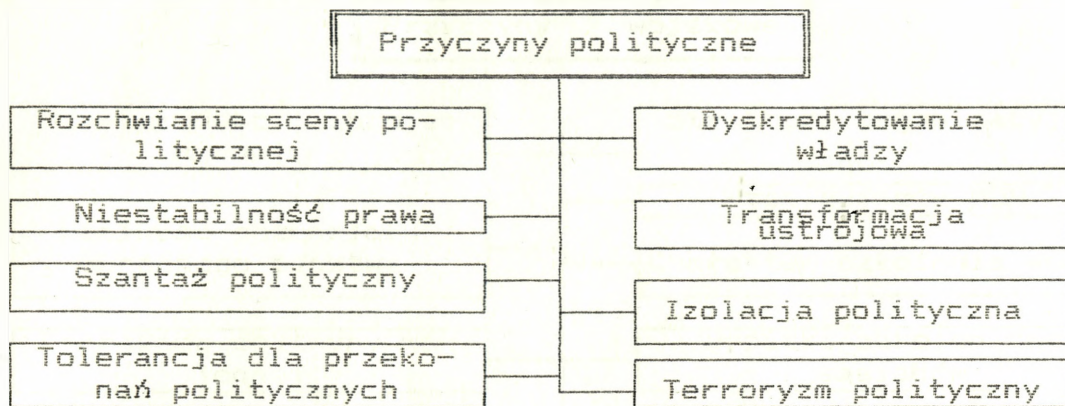
Schemat 2.1.

Schemat 2.2.

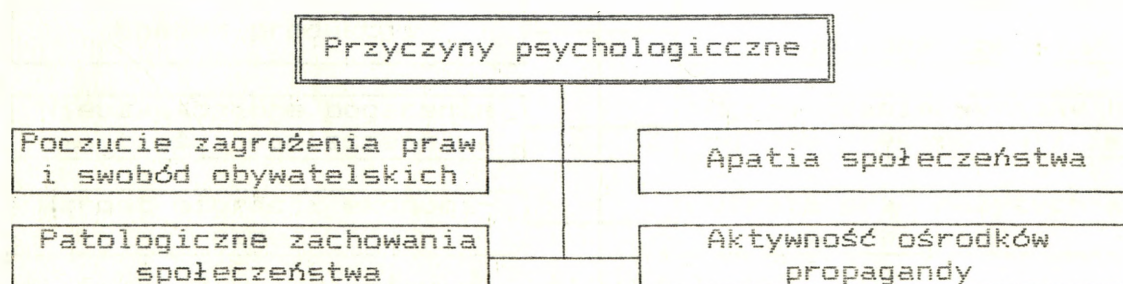
Schemat 2.3.

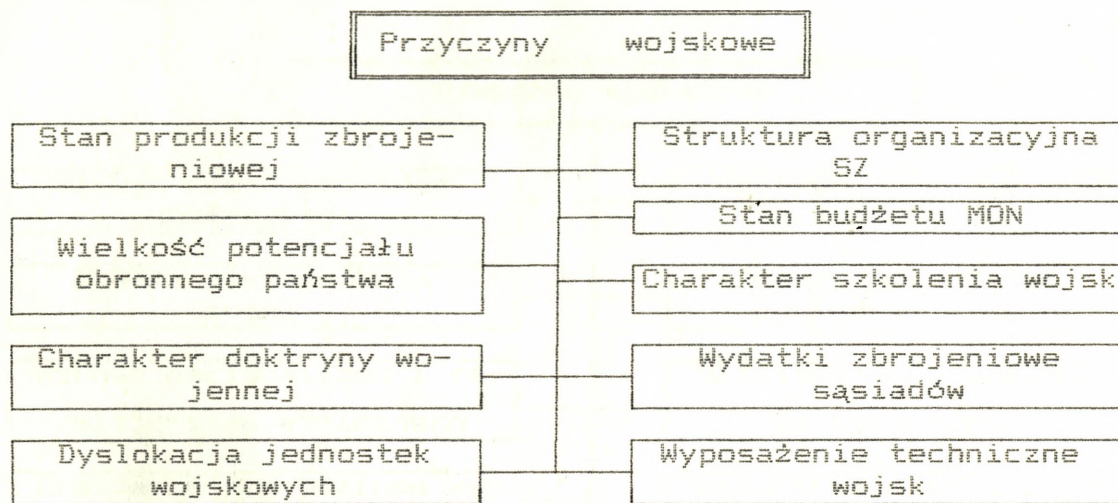
Schemat 2.4.

Schemat 2.5.

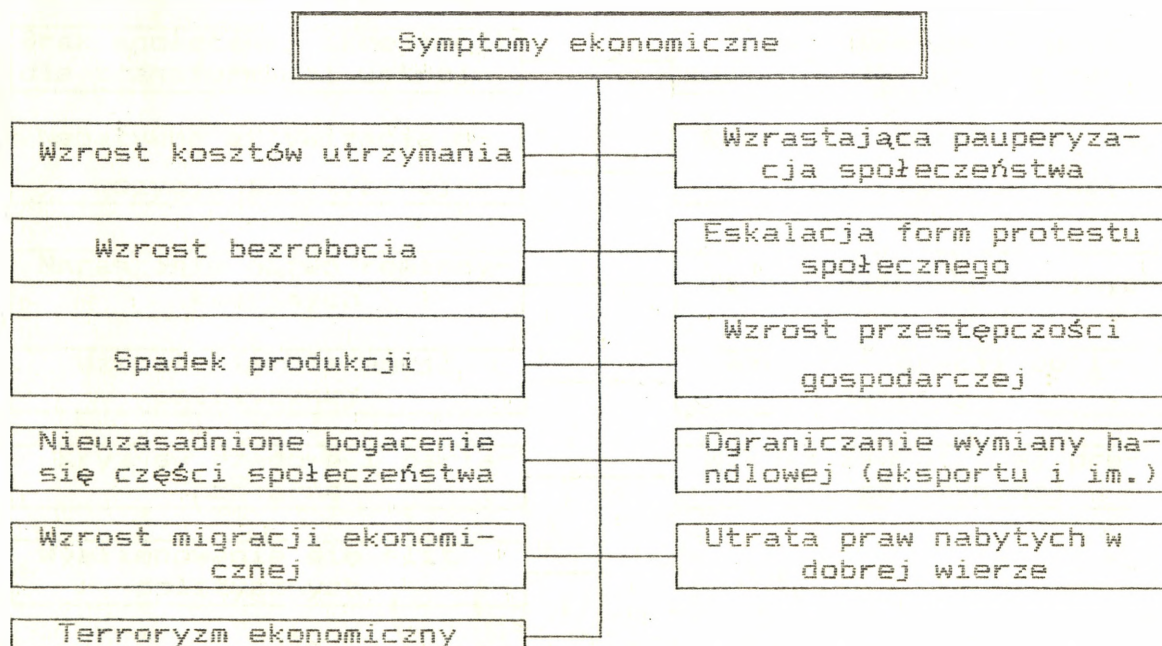

Schemat 2.6.

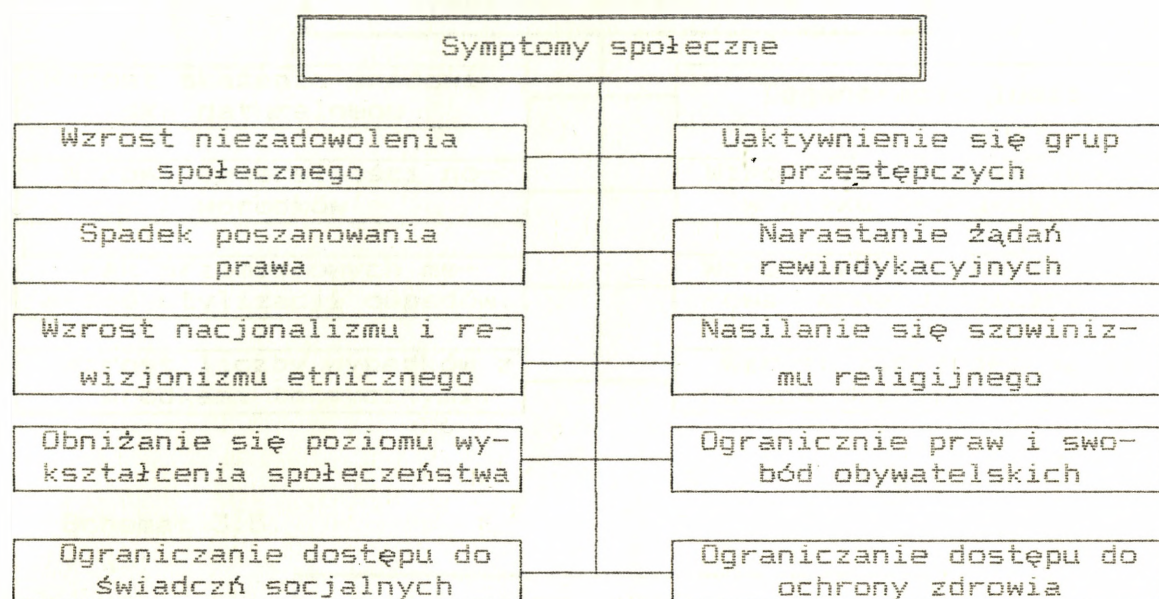

Z rozwojem sytuacji w ww. obszarach związane są zawsze pewne zdarzenia charakteryzujące się odpowiednimi objawami. Obserwacja tych objawów (symptomów) umożliwia diagnozowanie stanu zagrożeń bezpieczeństwa i suwerenności państwa. Na schematach 3.1 - 3.6 przedstawiono typowe symptomy, znajomość których pozwoli określać stan zagrożenia bezpieczeństwa.

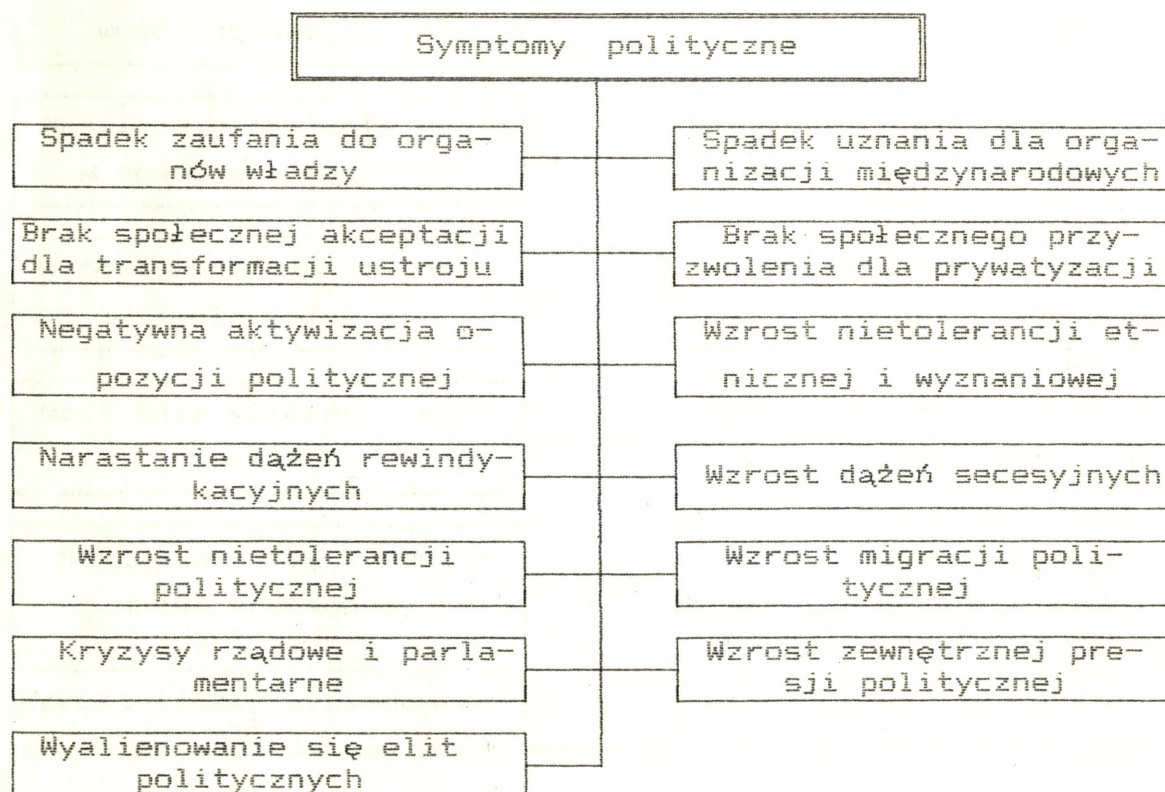
Schemat 3.1.

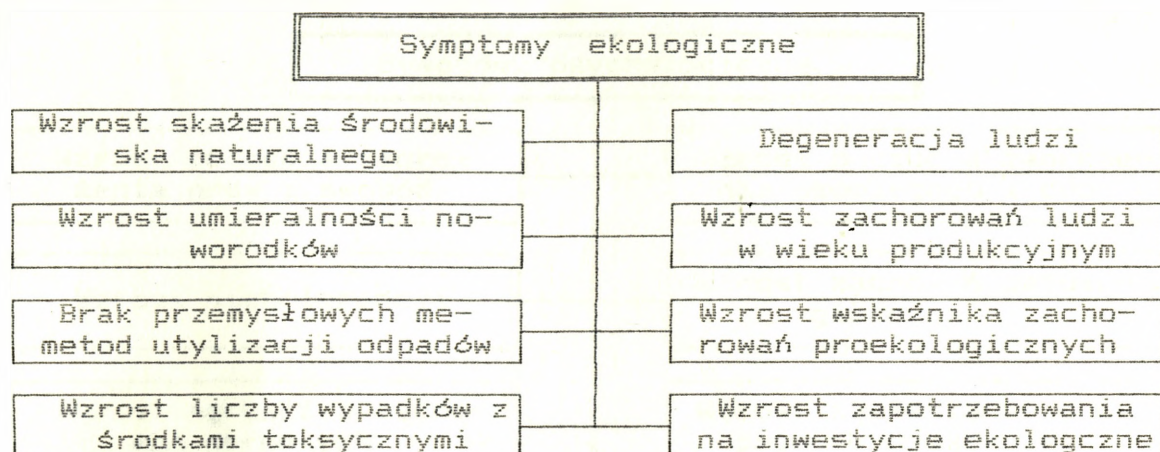
Schemat 3.2.

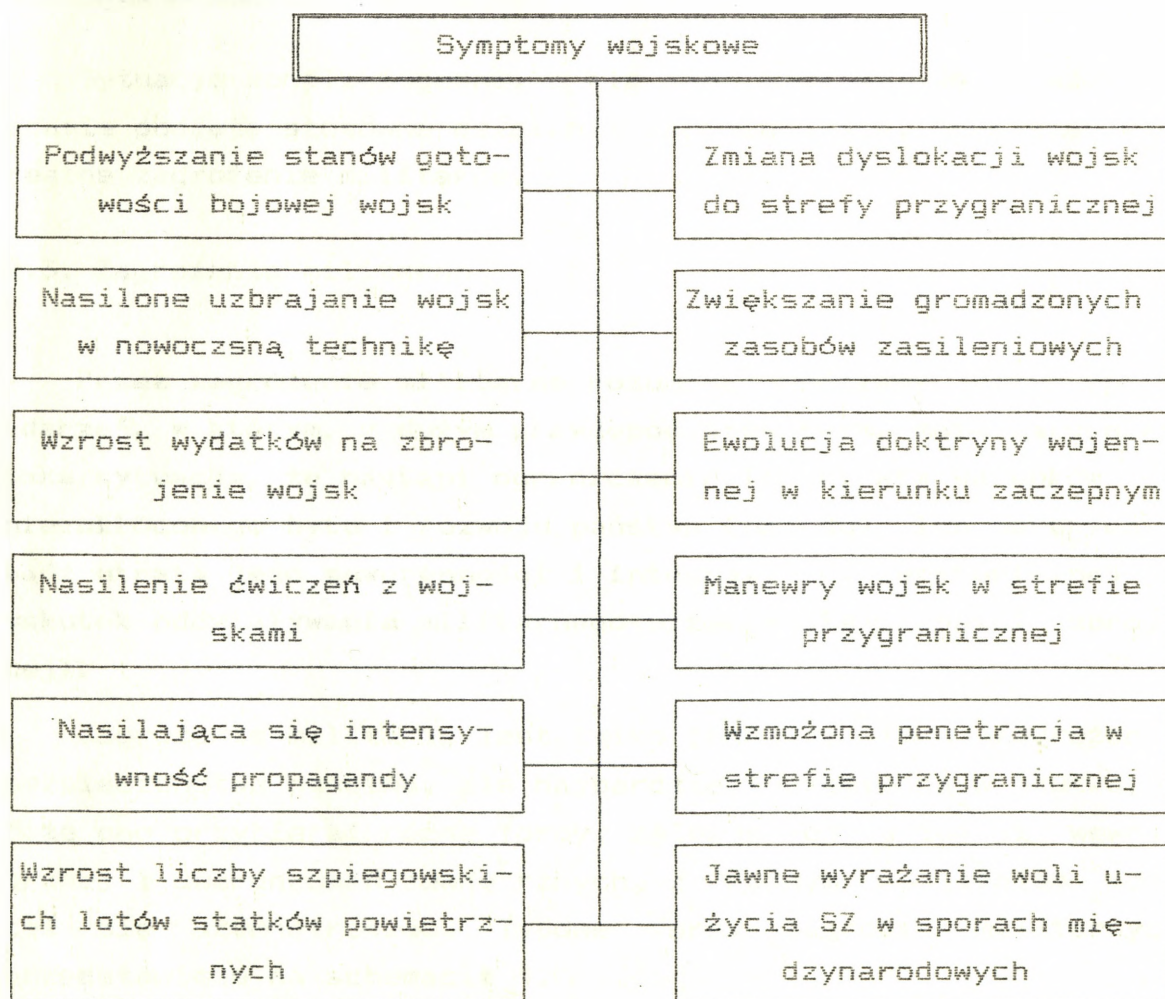
Schemat 3.3.

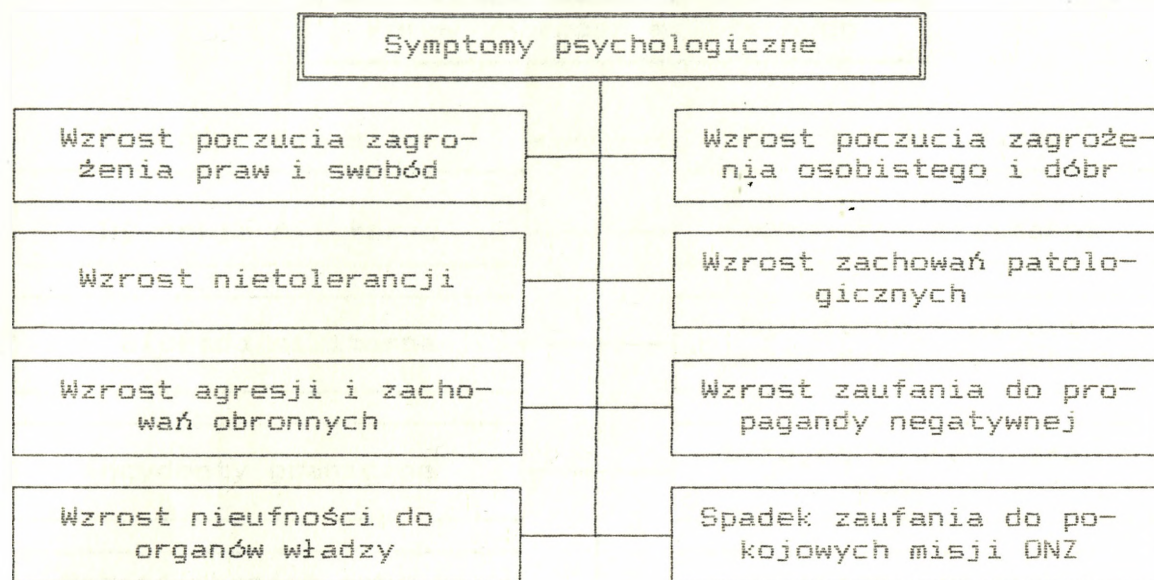
Schemat 3.4.

Schemat 3.5.

Schemat 3.6.

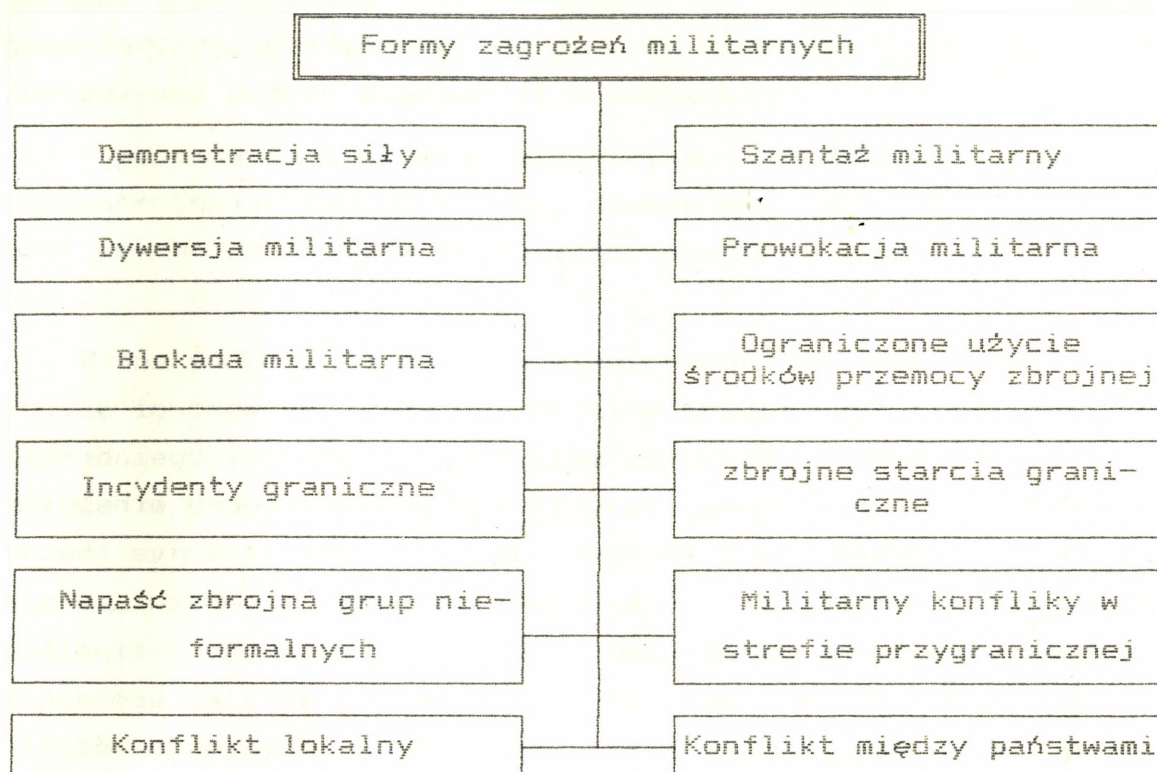
Sytuacje konfliktogenne, o ile nie zostaną we właściwym czasie podjęte stosowne działania zapobiegające, mogą stanowić realne zagrożenie militarne.

2.3. Zagrożenia militarne

Przez zagrożenie militarne rozumiemy taki splot zdarzeń, w którym, z dużym prawdopodobieństwem, może zaistnieć taka sytuacja, że nastąpi ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju państwa (narodu), lub naruszenie bądź utrata jego suwerenności i integralności terytorialnej - wskutek oddziaływania militarnego przeciwnika (napaści zbrojnej).

Zagrożenie militarne jest tylko jedną z form zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ale najbardziej brzemienną w skutkach. Może ono przybierać różne formy, zależne od sytuacji wewnętrznej i uwarunkowań zewnętrznych, z różnym nasileniem mogą też się uzewnętrzniać. Typowe formy zagrożeń militarnych przedstawiono na schemacie 4.

Schemat 4.

Z analizy zaistniałych zagrożeń militarnych i powstałych na ich podłożu konfliktów zbrojnych wynika, że nie można jednoznacznie określić, które z nich doprowadziło do konfliktu zbrojnego. Zazwyczaj był to splot różnego rodzaju zdarzeń, powstających na podłożu:

- historyczno-narodowościowym i nacjonalistycznym, które należy do najstarszych przyczyn powstawania konfliktów zbrojnych (np. w Afryce i Azji, czy w Europie Południowo-Wschodniej);

- religijno-kulturowym, które bardzo często jest połączone z aspektem narodowym lub nacjonalistycznym, a nawet terrorystycznym (jak w przypadku fundamentalistów islamskich);

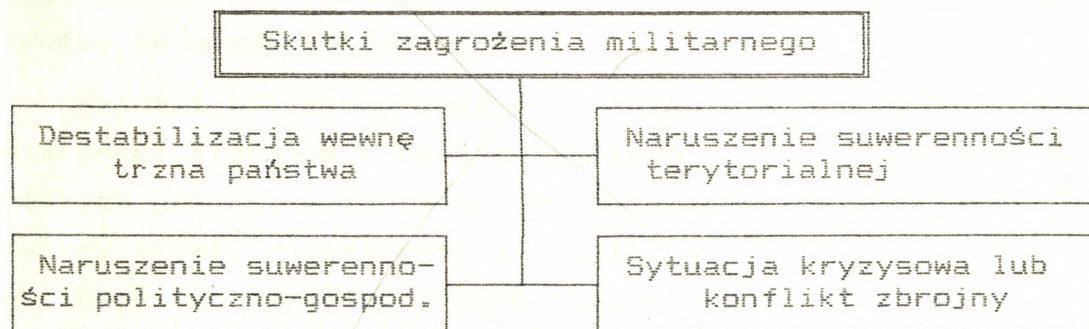
- politycznym, które uzasadnia działania państwa (narodu, grupy etnicznej, czy środowiska) zmierzające do osiągnięcia własnego celu (np. prawicowy ekstremizm, renesans faszyzmu);

- ekonomiczno-ekologicznym, gdzie źródłem zagrożeń militarnych i konfliktów zbrojnych może być dysproporcja w rozwoju gospodarczym, dostępności do zasobów surowców naturalnych, czy postępujący proces degradacji środowiska;

- wojskowym, a głównie militaryzacja niektórych regionów, niekontrolowany handel bronią, dostępność do broni jądrowej oraz terroryzm zbrojny organizacji anarchistycznych i religijnych.

Zadne podłoże (z wyżej wymienionych) nie może być przez Polskę ignorowane, jako potencjalne źródło bezpośredniego lub pośredniego zagrożenia konfliktem zbrojnym. Przemawiają za tym: położenie geopolityczne Polski oraz wewnętrzny i zewnętrzny rozwój sytuacji społeczno-politycznej i militarnej. Te ostatnie są zmienne i trudnoprzewidywalne. Konieczne jest zatem podjęcie racjonalnych działań, zmierzających do skutecznego zapobiegania i przeciwdziałania skutkom prawdopodobnych konfliktów zbrojnych (Schemat 5). Można to osiągnąć przez prowadzenie przemyślanej i racjonalnej polityki zagranicznej,

Schemat 5.

umiejętne rozwiązywanie wewnętrznych problemów społeczno-politycznych i gospodarczych oraz zawczasu przygotowany system obronny państwa, efektywnie wykorzystujący dostępne siły i środki.

3. CHARAKTER I WŁAŚCIWOŚCI ZAGROZEŃ MILITARNYCH

Z analizy prognozowanego rozwoju sytuacji polityczno-militarnej w Europie wynika, że przyszłe zagrożenia militarne bezpieczeństwa Polski mogą mieć charakter zagrożenia bezpośredniego lub pośredniego. W przypadku zagrożenia bezpośredniego może ono przybierać formę:

- wzmożonej penetracji wywiadowczej;
- szantażu militarnego;
- demonstracji siły militarnej;
- prowokacji militarnej.

Wzmocniona penetracja wywiadowcza prowadzona będzie przez siły potencjalnego agresora w celu rozpoznania zasad funkcjonowania, organizacji kierowania i gotowości systemu obrony militarnej do działania w sytuacjach konfliktowych. Może to być połączone z zachowaniami prowokacyjnymi, zakłócającymi nasz system rozpoznania i wczesnego ostrzegania.

Szantaż militarny będzie miał miejsce wówczas, gdy przeciwnik w jawny sposób grozi użyciem sił zbrojnych dla osiągnięcia swoich celów, a jego potencjał militarny, dyslokacja wojsk oraz eskalacyjne zachowania polityczno-wojskowe groźbę tę uprawdopodobniają.

Szantaż militarny może przejawiać się w groźbie zastosowania przez któregoś z naszych sąsiadów lub inne państwo blokady naszych granic, wykonania uderzenia środkami militarnymi (artyleryjskimi, raketowymi lub lotniczymi) na wybrane obiekty wojskowe lub cywilne, dokonania agresji zbrojnej na nasze państwo itp., o ile nie zostaną spełnione jego żądania lub poczynione ustępstwa, w satysfakcjonującym go zakresie.

Demonstracja siły militarnej będzie miała miejsce wówczas, gdy inne państwo, w sposób jawny lub pozorowany, wyraża wolę i gotowość osiągnięcia swoich celów (politycznych, gospodarczych, wojskowych) na drodze przymusu fizycznego w postaci działań zbrojnych.

Demonstracja siły militarnej może przybierać formę podnoszenia gotowości bojowej wojsk w rejonach stałej dyslokacji, powoływania do jednostek rezerwistów, wyprowadzania jednostek wojskowych do alarmowych lub zapasowych rejonów, przemieszczania części sił zbrojnych w pobliże granicy z Polską, organizowania na obszarach przygranicznych ćwiczeń z wojskami (bez wcześniejszego powiadomienia), naruszania wód terytorialnych lub przestrzeni powietrznej Polski itp.

Prowokacja militarna będzie stanowiła najwyższą formę bezpośredniego zagrożenia militarnego bezpieczeństwa Polski, przez inne państwo, w sytuacji konfliktowej. Przejawiać się może w aktywnym prowokowaniu władz państwowych i polskiego systemu obronnego do przeciwdziałania konfliktotwórczym zachowaniom przeciwnika, takich jak: zbrojne wspieranie mniejszości narodowych, grup etnicznych i wyznaniowych; przeprowadzanie zorganizowanych akcji terrorystycznych, dywersyjnych lub sabotażowych - mających na celu spowodowanie katastrof lub destabilizację sytuacji wewnętrznej; naruszanie granicy lądowej lub wywoływanie lądowych incydentów (starć) granicznych przez zorganizowane grupy zmilitaryzowane; systematyczne naruszanie, przez obiekty wojskowe, morskich wód terytorialnych lub przestrzeni powietrznej Polski, itp.

Przedstawione formy bezpośredniego zagrożenia militarnego bezpieczeństwa Polski przez inne państwo, będą konsekwencją groźby zastosowania siłowego rozwiązania sytuacji konfliktowych, dla osiągnięcia swoich celów. Będą one zmierzały do: wymuszenia na naszych władzach (państwie) określonych ustępstw, z naruszeniem interesów (kosztem) Polski; świadomego doprowadzenia do destabilizacji sytuacji wewnętrznej w Polsce; sprowokowania wystąpienia zbrojnego naszego państwa w obronie jego racji stanu, przez uruchomienie systemu obronnego. W przypadku zdecydowanej odmowy spełnienia wysuwanych żądań, roszczeń lub innych warunków, i wobec braku obustronnej woli uzyskania satysfakcjonującego porozumienia, może dojść do otwartego konfliktu militarnego

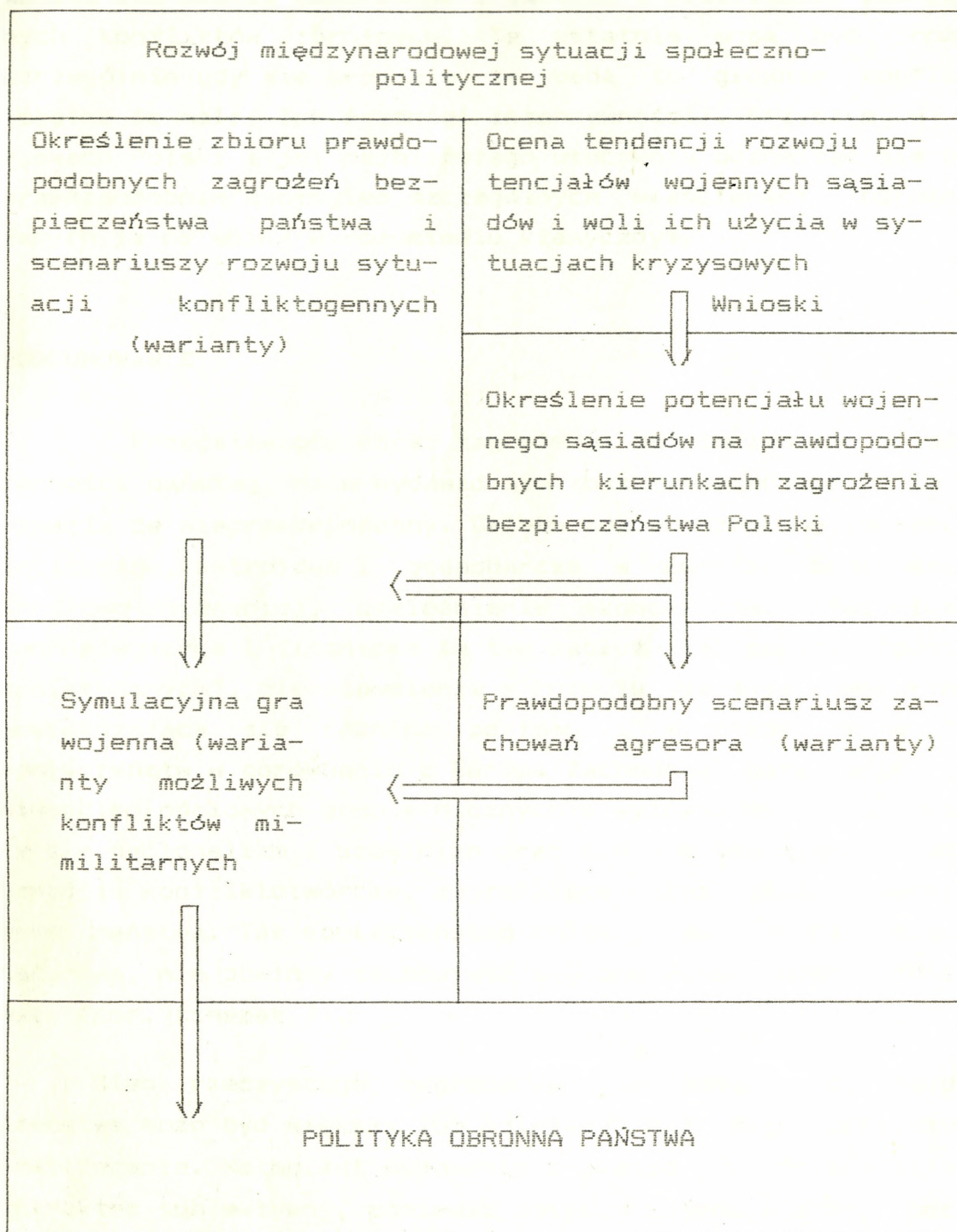
Pośrednie zagrożenie militarne bezpieczeństwa Polski może wystąpić wówczas, gdy stronami konfliktu będą bezpośredni nasi sąsiedzi, a osiągnięcie celów jedna ze stron zamierza uzyskać na drodze rozstrzygnięć militarnych. Wówczas obszar Polski (choćby przejściowo) może stać się terenem działań wojennych, wbrew naszej woli. W ten sposób Polska może być uwikłana (wmanewrowana) w konflikt militarny innych państw, ponosząc określone tego faktu konsekwencje.

Zewnętrzne zagrożenie militarne nie wynika z posiadanego przez naszych sąsiadów potencjału wojennego (liczebności sił zbrojnych, wyposażenia, rozmieszczenia), lecz z woli użycia go w rozstrzyganiu nawet małej skali problemów spornych. Wynika z powyższego potrzeba uszczelnienia granic (przynajmniej do czasu ustabilizowania się sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej u naszych sąsiadów za wschodnią granicą), śledzenie nastrojów i dążeń społeczeństw państw powstałych z byłego ZSRR oraz prowadzenie racjonalnej i rozsądnej polityki zagranicznej (nie ingerowanie w wewnętrzne sprawy sąsiadów, poszanowanie praw mniejszości narodowych i wyznaniowych, dążenie do nawiązywania współpracy na zasadach partnerskich itp.). Działania te powinny zapobiegać powstawaniu wszelkiego rodzaju poczuciu zagrożenia, mogącego wywoływać zjawiska konfliktogenne.

Władze państwowe, działające na rzecz umacniania bezpieczeństwa Polski, nie mogą stracić z pola widzenia tych potencjalnych zagrożeń lub je ignorować czy lekceważyć. Rozwój sytuacji społeczno-politycznej za naszymi granicami (głównie wschodnią i południową) nie napawa optymizmem. Zmusza to do permanentnego śledzenia i analizowania tej sytuacji¹ oraz prognozowania jej dalszego rozwoju w celu przygotowania się na podjęcie działań zmierzających do zapobiegania lub przeciwdziałania negatywnym skutkom (por. schemat 6).

¹ Zob. rys. 2, 3 i 4 w "Analiza zagrożeń ...", Op. cit.

Schemat 6.

Nowoczesne siły zbrojne, a ściślej, system obronny państwa, należy budować stosownie do przyszłych potrzeb i pro-

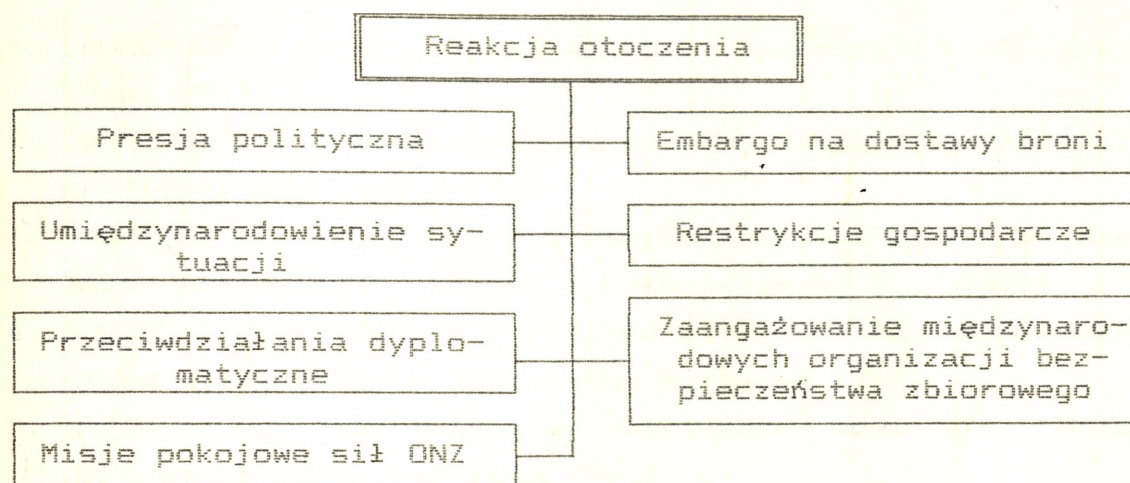
gnozowanych możliwości. Powinny one wynikać m.in. z prognozowanego zagrożenia suwerenności państwa i właściwości ewentualnych konfliktów zbrojnych. Te ostatnie mogą być różne, szczególnie gdy się przyjmie, że będą to głównie konflikty lokalne (o małej lub średniej intensywności). Przyczyn w warunkach Polski i jej najbliższego otoczenia odznaczać się będą prawdopodobnie szeregiem szczególnych właściwości, odróżniających je od wojny w rozumieniu klasycznym.

PODSUMOWANIE

Przedstawiony obraz zagrożenia bezpieczeństwa i suwerenności państwa, może wydawać się zbyt katastroficzny, co nie oznacza że nieprawdopodobny. Daleko idące przemiany społeczno-polityczne, ustrojowe i gospodarcze w Europie Środkowej i Środkowo-Wschodniej, uzależnienie ekonomiczne, techniczno-technologiczne i finansowe (w tym zadłużenia) państw "postkomunistycznych", niezadowolenie z rozwoju sytuacji wewnętrznej, powiększająca się różnica poziomu i warunków życia tych społeczeństw w porównaniu z Europą Zachodnią, narastanie dążeń niepodległościowych grup etnicznych i wyznaniowych, odradzający się nacjonalizm i szowinizm oraz tym podobne zjawiska można uznać za konfliktotwórcze, zagrażające stabilności i suwerenności państwa. Tak społeczeństwo Polski, jak i opinia międzynarodowa, nie powinny zachowywać się obojętnie wobec tych zjawisk (por. schemat 7).

Stan rzeczywistego zagrożenia suwerenności i bezpieczeństwa może być większy lub mniejszy niż jego subiektywne postrzeganie. Natomiast budowanie zaufania (z definicji) ma charakter subiektywny, ponieważ dotyczy intencji sfery odczuć i przekonań. Natura obu tych zjawisk (bezpieczeństwo i zaufanie) implikuje, iż środki zmierzające do ich zapewnienia powinny być rozpatrywane nie w abstrakcji lecz w konkretnym czasie i miejscu.

Schemat 7.

Aby oba te zjawiska były skutecznie urzeczywistniane, należy stwarzać, środkami polityki wewnętrznej oraz zagranicznej, optymalne warunki gwarantujące suwerenność, unikania bądź likwidowania aktualnych lub potencjalnych jej zagrożeń oraz kształtowania możliwie najskuteczniejszych wobec nich zapór, w ostateczności zaś - narzędzi aktywnej obrony. Nie mogą to być działania pozorne, lecz konkretne - adekwatne do sytuacji i prognozowanego jej rozwoju². Wymaga to jednak prowadzenia systematycznych badań systemowych, umożliwiających racjonalne wychwycenie związków przyczynowo-skutkowych i optymalizowanie zachowań (podejmowanych działań).

² Zob. R. KULCZYCKI, S. DWORECKI, *Bezpieczeństwo Polski w aspekcie "Małej Konstytucji"* Wojsko i Wychowanie nr 2, 1993, s. 87-90.

BIBLIOGRAFIA

1. DAHRENDORF R.; *Nowoczesny konflikt społeczny*. Czytelnik. Warszawa 1993.
2. DWORECKI S.; *O prognozowaniu zjawisk konfliktogennych*. ZN AON nr 3(16), Warszawa 1994.
3. DWORECKI S., KULCZYCKI R.; *Bezpieczeństwo Polski w aspekcie Małej Konstytucji*. Wojsko i Wychowanie nr 2. Warszawa 1993.
4. DWORECKI S., STĘPAK J.; *Analiza wybranych zagrożeń bezpieczeństwa militarnego Polski*. AON. Warszawa 1993.
5. ŁATOWSKI H.; *Bezpieczeństwo polityczne obywateli*. Wojsko i Wychowanie nr 4. Warszawa 1993.
6. MADEJSKI A. (red.); *Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz w właściwości przyszłych działań wojennych*. AON. Warszawa 1992.
7. MLICKI M.; *Konflikty społeczne. Przesłanki i dylematy działań zbrojnych*. Warszawa 1992.
8. PSZCZOŁOWSKI T.; *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*. Ossolineum 1978.
9. ROZWADOWSKI T.; *Diagnostyka techniczna obiektów złożonych*. WAT. Warszawa 1974.
10. RYSZKA F.; *Polityka i wojna*. Warszawa 1975.
11. STEFANOWICZ J.; *Rzeczpospolitej pole bezpieczeństwa*. Warszawa 1993.
12. ZIĘBA R.; *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*. Sprawy Międzynarodowe nr 10. 1989.

